

II
5569

cart

ȘCOALA NAȚIONALISTĂ

DE

SPIRU C. HARET.

EXTRAS DIN «REVISTA GENERALĂ A ÎNVĂȚĂMÂNTULUI» ANUL II, NO. 6.

BUCUREȘTI

INST. DE ARTE GRAFICE „CAROL GÖBL“ S-SOT ION ST. RASIDESCŪ

16, STRADA DOAMNEI, 16.

1907.

17.760.

212.1907

ȘCOALA NAȚIONALISTĂ

DE

SPIRU C. HARET.

EXTRAS DIN «REVISTA GENERALĂ A ÎNVĂȚĂMÂNTULUI» ANUL II, No. 6.

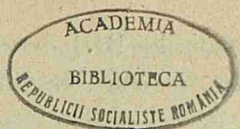

BUCUREȘTI

INST. DE ARTE GRAFICE „CAROL GÖBL“ S-SOF ION ST. RASIDESCU
16, STRADA DOAMNEI, 16.

1907.

17.760.

ȘCOALA NAȚIONALISTĂ.

Intr'o serie de articole publicate în această Revistă, doi colaboratori ai noștri au ridicat chestia învățământului, în ceea ce privește naționalitățile străine din Dobrogea. Lucrul însă are o însemnătate mai mare, și merită să fie considerat dintr'un punct de vedere mai general.

* * *

Timpul în care trăim formează fără îndoială una din epocile cele mai însemnate din istorie. Niciodată poate în trecut nu s'au văzut ridicate în acelaș timp atâtea chestii fundamentale, de a căror soluție se atârne îndrumarea viitoare a omenirii.

Printre aceste chestii, una din cele mai însemnate este învierea principiului naționalităților, în virtutea căruia fiecare popor caută să-și asigure existența, unind într'un mănunchiu toate elementele naționale, pe baza legăturilor naturale pe cari le constituie unitatea de limbă, de tradiții, de credințe, de aspirațiuni și de nevoi.

În lupta aceasta, mai mult sau mai puțin pacifică, școala, dacă nu este cel dintâiu, dar este de sigur printre cele dintâi și cele mai puternice mijloace de acțiune.

Adevărul acesta îl afirmă toată lumea. Dar pentru că la noi sunt mulți cari, pe când vorbesc așa, lucrează ca și când nu ar fi convinși de ceea ce spun, poate nu e de prisos să ne aruncăm un moment ochii, ca să vedem ce se petrece în lume.

S'au împlinit tocmai o sută de ani de când Germania fusese ștearsă din numărul națiunilor libere. Dar când împrejurările au lăsat-o să mai respire, ea s'a pus cu hărnicie, cu ardoare, să creeze admirabila organizație școlară care, în 55 de ani, a dus-o dela cea mai de jos treaptă a căderii la culmea aspirațiilor ei, urmărite de secole. În Universitățile germane, în gimnaziile ei, în școlile ei cele mai modeste, s'au așezat pe tăcute temelii de aramă ale celui mai puternic stat contemporan, puternic pentru că este un gând, o aspirație comună care leagă la un loc pe

toți Germanii. Ceeace sabia lui Barbarossa și a lui Carol Quintul nu putuse face în o mie de ani, filosofii și dascălii au făcut în o jumătate de secol.

Exemplul Germaniei îl urmează acum Japonia, ale cărei școli au contribuit poate mai mult decât orice pentru a face, în 40 de ani, din aceste insule necunoscute unul din statele cele mai puternice și mai înaintate.

Sunt cunoscute tendințele de dominațiune asupra spiritelor ale catolicismului, și stăruința cu care luptă el de douăzeci de secole ca să o realizeze. Pentru aceasta, pe lângă biserică, el are la dispoziție disciplina sa de fer, admirabila sa organizație și tenacitatea neînfrântă cu care știe să urmărească secole întregi realizarea unui scop. Dar pe lângă toate acestea, el a căutat să pună mâna, încă de demult, pe un mijloc de stăpânire asupra sufletelor mai puternic poate chiar decât biserica: pe școală. Și azi, când Franța a întreprins lupta de emancipare de sub dependența catolicismului,—emancipare nu numai intelectuală, dar și politică,—cel dintâiu lucru ce a făcut a fost să smulgă învățământul din mâinile clerului catolic. Știa ea bine că fără aceasta toate eforturile ei ar fi fost zadarnice.

În Anglia, chiar în momentul acesta urmează luptă inversunată între elementele progresiste și cele reacționare pentru stăpânirea școlii primare, cele din urmă voind să o pună sub dependența clerului, celelalte să o scape de această lănguire. Și doar poporul englez este un popor cult, și care înțelege mai bine decât ori care altul rostul vieții sale publice. Dar tocmai pentru aceea el își dă seama că ziua de mâni va fi așa cum o va prepara școala, și de aceea ambele partide luptă pentru stăpânirea școlii cu mai multă aprindere decât pentru ori ce altă chestie economică sau politică.

Prin școală puternica Germanie caută să asimileze azi pe Polonii din Posen. Prin școală Ungaria se silește să realizeze unitatea sa națională. Și dacă în aceste întreprinderi succesul nu corespunde silințelor, cauza trebuie căutată aiurea, iar nu în neputința școlii.

E lesne de înțeles că pentru popoarele mici, cărora nu le este permis să neglige nimic din ce le poate asigura existența neatârnată, ar fi o dovadă de orbire neauzită dacă nu ar înțelege datoria ce au de a face din școală pavăza naționalității lor. De aceea vedem că de cele mai multe ori cel dintâiu act al ori cărei acțiuni naționale este pe terimul școlar.

Numai mulțumită școlilor sale, înființate și întreținute prin

mijloace particulare încă din vremea dominației turcești, Bulgarii au păstrat așa de vie conștiința lor națională, și s'au găsit pregătiți pentru viața liberă atunci când a venit momentul. Prin școli luptă naționalitățile rivale în Macedonia. Și chiar noi Români, considerăm deschiderea școlilor lui Asaki, Venianim Costachi și Lazăr ca primul act conscient al vieții noastre naționale, în urma lungii agonii a perioadei Fanarioșilor. Și mă întreb unde am fi noi astăzi dacă modestele noastre școli naționale de pe atunci ar fi dispărut sub încercarea de înstrăinare a lui George Bibescu.

Astăzi strălucesc pentru noi zile mai bune; dar datoria noastră de a ne îngriji de școală nu s'a micșorat de loc; din contra. Existența unui popor nu este asigurată decât atâta timp cât toate elementele lui sunt strâns unite, și unire nu poate fi dacă întregul popor nu se crește și nu se întreține în simțiri comune de iubire de țară și de neam.

Întrebarea este dacă noi dăm destulă atenție acestui lucru, și dacă școala noastră merită pe deplin numele de școală națională.

Nu mă voi ocupa în articolul de față de felul cum ne-am îngrijit de cultivarea simțului național al propriilor noștri copii de limbă română, în școlile publice. Poate asupra acestei chestii voi reveni altă dată. Cutoate acestea, pentru a nu lăsa impresia că aș avea cine știe ce rezerve de făcut, trebuie să spun că, oricari ar fi fost inovările care se aduceau învățământului nostru pe această temă, de câțiva ani se constată o vădită îmbunătățire, care sper că va merge accentându-se din ce în ce.

În schimb însă continuăm a fi de cea mai culpabilă indiferență în ceea ce privește acțiunea școlii față de elementul străin, precum și de acțiunea școlii străine la noi.

În această privință, noi am fost totdeauna de o nepăsare și de o ușurință cari mi închipuesc că, pentru străini, trebuie să fie un continuu subiect de mirare.

* * *

Este foarte departe de mine gândul vreunei încercări de desnaționalizare, pe cale școlară sau alt fel, a naționalităților străine cari fac parte integrantă din statul român. Chiar dacă convingerile mele personale nu ar fi cu totul opuse unei asemenea politici, mi-ar fi de ajuns să consider fiascul complet ce au avut și discreditul ce au adus asemeni încercări asupra acelor cari le-au făcut pe aiurea.

Au trecut timpurile când un cuceritor, îmbătat de gloria și

de puterea lui, putea crede că ființa unui popor se poate suprima în scurtă vreme prin un act violent. Desnaționalizarea este un act de evoluțiune înceată, de penetrațiune și de absorbire a unui popor prin altul. Școala poate să contribuie la dânsa întru câtva; dar factorul principal este timpul, cultura mai reală și vitalitatea mai mare a unei rase față de alta.

Dacă dar pentru unitatea și tăria statului este de dorit ca toate naționalitățile de pe teritoriul nostru să ajungă a se contopi în una singură care să fie rezultatul tuturor, calea cea mai sigură este de a întări cât mai mult elementul dominant, prin cultură, prin o viață mai bună, prin înțelegerea cât mai exactă a rostului nostru în lume, prin dezvoltarea cât mai mare a simțului de iubire de țară și de mândrie de neam. Cine vrea să scurteze cursul vremii pe alte căi, își pierde timpul și munca în zadar, și din vântul pe care-l seamănă nu va culege decât furtună.

Dar dacă de o acțiune de desnaționalizare nu poate fi vorba, sunt alte lucruri pe cari suntem datori să le facem, și altele pe cari nu le putem tolera.

Datori suntem a ne îngriji ca toți supușii țării să poată trăi unii lângă alții în bună înțelegere și în sentimente de stimă, dacă nu și de iubire reciprocă. Pentru aceasta, prima condiție este ca ei să se poată înțelege în vorbă. Trebuie dar ca toți cei cari trăesc sub ocrotirea statului român și a legilor lui să cunoască limba poporului dominant. Altă dată în Austria și în Ungaria, unde naționalitățile erau de forțe aproape egale, pentru înțelegerea lor se adoptase limba latină. La noi, unde naționalitățile eteroglotte nu reprezintă decât o fracțiune neînsemnată din populația țării, chestia alegerii limbei comune nu poate face obiectul unei discuții.

Îngrijitu ne am noi oare de această datorie? Răspunsul ni-l dau satele de Bulgari, de Ruteni și de Unguri, așezați la noi de sute de ani, și în cari cu toate acestea se întâlnesc nu puțini oameni cari nu înțeleg o vorbă românească. Nu eră vorba să-i facem să și uite limba lor; puteau să și-o țină; dar eră de datoria noastră să nu tolerăm, ca sute de ani să trăiască în mijlocul nostru o mână de oameni, care să refuze cu încăpățănare chiar acest modest semn de recunoștință și de prietenie pentru ospitalitatea pe care le o dăm pe pământul nostru părintesc, de a consimți să ne înțeleagă vorba.

Sunt abia câțiva ani de când prin aceste sate am făcut școli. Dar am lăsat pe învățători în plata lui Dumnezeu, fără nici un

sprijin în fața primarului, preotului și a satului întreg, cari, se înțelege, nu-l vedeau cu ochi buni; ba încă nu odată s'a întâmplat ca pe învățătorii cei mai energici să-i lovim, pentru a face pe placul celor cari nu puteau suferi acțiunea lui națională.

Acestea nu sunt lucruri din alte vremi; se petrec și azi. Do vadă este faptul următor: se luase dispoziția, în 1903 și 1904, ca în satele eteroglotte să se trimită cei mai buni învățători, și pentru suplimentul de muncă ce le impunea situația lor, să li se dea un mic supliment de leafă. Dar d-l Vlădescu, al cărui nume să vede că a fost predestinat să fie legat de ori ce act rău, s'a grăbit să retrimită în acele sate pe învățătorii cari nu făcuseră nimic, iar fondul pentru subvenționare să-l risipească pentru răsplătirea tuturor netrebnicilor.

Un Ministru neconștient de datoria lui va fi dar cauza că satele noastre eteroglotte vor continua să formeze în mijlocul țării un fel de țară străină; străină nu numai prin limbă, ci și prin tendințe și sentimente; căci numai noi nu ne dăm seama că lipsa aceasta de apropiere nu este efectul numai al întâmplării sau inerției. Pe când noi stăm nepăsători; pe când facem discursuri naționaliste cu manifestări pe strade; pe când risipim milioane pe creațiuni inepte, ca militarizarea școlilor, dar refuzăm golanii pentru a susține pe cei ce luptă, în timpul acesta alții lucrează, în propria noastră țară, sub nasul nostru, pentru a ne instrăina inimile supușilor noștri și a ni-i face dușmani.

Și ca să nu se zică că fac numai frase goale neintemeiate pe nimic, eacă fapte.

Acum 20 de ani s'a primit la minister un teanc întreg de cărți bulgare, confiscate în școlile comunităților bulgărești din Dobrogea. Toate aceste cărți erau concepute într'un spirit care se poate judecă după acest singur fapt: că în cărțile de geografie, județele Tulcea și Constanța erau puse și numărate printre județele Bulgariei. Și cu toate acestea, nu s'au închis școlile în care se predă o asemenea instrucție. S'au invocat motive diplomatice, ca și când eră vreun motiv care putea avea valoare în fața unei asemenea enormități.

Chiar acum nu de mult s'a găsit în școlile bulgare din Dobrogea, hărți cari înglobează această provincie la Bulgaria.

Acum câțiva ani, într'un sat dela porțile Bucureștilor, într'o predică la biserică, s'a spus auditorilor ca să nu uite că ei nu sunt, și nu trebuie să fie Români. În ce scop aceasta? căci locuitorii aceia trăesc în cea mai deplină liniște, și nimeni nu-i turbură, nici pentru limba, nici pentru religia lor.

Satele cu locuitori străini din Moldova sunt vizitate destul de des de un personaj politic străin, care umblă din loc în loc, primit și ajutat de autoritățile comunale, face inspecții, ține întruniri și discursuri, în cari încălzește zelul sătenilor noștri pentru un ideal național altul de cât cel românesc. Dar în mod regulat autoritățile centrale nu află de aceste vizite decât peste două sau trei luni, după ce vizitatorul a trecut înapoi granița. În orice caz, nu am cunoștință de vreun primar sau notar care să fi fost pedepsit precum merită, pentru chipul cum își făcuse datoria în asemenea împrejurări.

Școlile înființate de noi în satele ungurești stau goale; primarii, notarii și preoții respectivi se întrec în inventarea de tot felul de mijloace pentru a împiedica pe copii dela frecventare; uneori de pe amvon se amenință părinții cu pedepsele eterne, dacă 'și vor trimite copiii la școala românească. De aceea în acele sate nu poți cere nici un pahar de apă pe românește, căci nu are cine să te înțeleagă. Dar în timpul acesta, nu e casă din sat în care să nu se afle *Abecedarul pentru copiii unguri din Moldova* și *Calendarul pentru Ungurii din România*, imprimate peste graniță anume pentru ei, se înțelege în ce fel și cu ce scop.

Se știe înverșunarea cu care școlile bulgare din Dobrogea, precum și cele ale comunităților grecești, s'au opus a da învățămîntului limbei, istoriei și geografiei României locul pe care aceste materii au drept să-l ocupe în programa oricărei școli destinate unor copii supuși Români. Douăzeci de ani trecuți am stat nemișcați și indiferenți în fața acestei rezistențe, manifestate uneori până și prin amenințări cu revolverul, și abia ne-am îndurat să punem capăt scandalului prin închiderea școlilor vinovate, lucru care ar fi trebuit făcut chiar din prima zi.

Aș putea continua mult cu înșirarea de fapte de acest fel; dar ar fi fastidios și inutil. Scopul ce se urmărește prin ele este evident, precum e evidentă și indiferența, ori nepriceperea de care am dat noi dovadă. Și cu toate acestea, ce ușor eră de văzut ceea ce aveam de făcut!

În prima linie, aveam datoria de a ne apăra drepturile noastre de stat liber și stăpân la el acasă. Oaspeții nepoftiți cari își permit să se amestece acolo unde nu au ce căuta, trebuiau primiți în acelaș fel cum am fi noi primiți în țara lor, dacă ne-am permite acelaș lucru acolo. Nu trebuia tolerat nici un moment ca copiii supuși români să primească instrucția dela un personal didactic ales și numit de autorități străine de peste graniță. Trebuia să avem ochii în patru ca învățămîntul acestor

copii să fie și el inspirat și imbibat întocmai de gândirile și aspirațiile de cari suntem și noi însuflețiți. Trebuie în fine ca, în loc să lăsăm școala să devină, în mâna altora, un mijloc de acțiune contra ideii noastre de stat, și o piedică la apropierea și înfrățirea concetățenilor noștri de ori ce limbă, să o facem să fie, din contră, un mijloc de a prepara și a asigura fuziunea tuturor în acelaș gând de iubire de țară, independent de deosebirea de origină.

Și din acest punct de vedere, voi zice în treacăt că nu împărtășesc modul de a vedea al d-lui C Moșil, care cere ca în Dobrogea copiii diverselor naționalități să fie educați în școli deosebite. Inconveniente ce semnalează d-sa sunt de ordine cu totul secundară, față de considerația primordială că suntem datori ca prin toate mijloacele să căutăm a apropiă și a înfrăți pe cei de limbi deosebite, și că școala este desigur cel mai puternic mijloc pentru aceasta. Să se schimbe organizațiunea actuală, dacă nu e bună; să se immulțască personalul; să se immulțască grădinele de copii; să se dea bani mai mulți; dar să nu deprindem încă de mici pe Dobrogeni a trăi cu ideia despărțirii lor unii de alții.

Când mă uit împrejurul nostru și când văd cu câtă grijă alte state se preocupă de educația națională a copiilor lor de ori ce limbă, cu câtă severitate se opun oricărui amestec din afară în trebile lor școlare, și compar cu apatia noastră, întreruptă din când în când prin declamațiile bombastice ale câte unui retor de comedie, îmi vine să mă întreb dacă, atunci când vorbim de rolul nostru în lume, ne dăm în adevăr seamă de ce spunem.

E adevărat că sunt unii cari caută să explice și să scuizeze această neînțeleasă politică de struț, pe motivul că nu se cuvine ca prin exemplul nostru se justificăm măsurile aspre cari pe aiurea se iau contra consăngenilor noștri. Așă ar fi dacă politica țărilor ar fi a se conduce după exemplele de morală practică, ca copiii; dar eu nu doresc ca Români de peste hotare să aibă a aștepta până atunci o schimbare a situației lor, care de altfel nici nu are vreo asemănare, nici în fapt, nici în drept, cu situația naționalităților străine dela noi.

* * *

Chestia de care mă ocup aci mai are și o a doua față, nu mai puțin îngrijitoare decât cea d'întăiu. E vorba de acțiunea rea și din ce în ce mai simțită pe care o au școlile străine înființate la noi, chiar asupra copiilor de naționalitate și de limbă română.

Totdeauna au existat la noi, pe lângă bisericile de rit străin, școli conduse de clerul respectiv sau puse sub privegherea lui, în cari se dă atât instrucția religioasă, cât și cea generală, copiilor ce aparțineau comunității religioase respective, chiar când erau supuși români. Sub această formă, rostul lor eră de înțeles, și ele s'au și bucurat totdeauna de cea mai largă toleranță, în sensul că nici odată nu se interesă nimeni să știe ce se face și ce se vorbește în acele școli.

Dar sunt deja mulți ani de când aceste școli au început a fi urmate și de copii de limbă română, în număr din ce în ce mai mare, iar școlile fac tot ce pot pentru a-i atrage cât mai mult. Succesul acesta a încurajat inițiativa, așa că acum se înființează unele după altele școli noi, conduse de personal clerical străin, și destinate anume pentru copii de supuși români. Astfel sunt numeroasele institute de călugărițe catolice și de diaconise protestante, din București, Iași, Galați, Ploești.

Situațiunea acestor școli este ceva de neînțeles, nu numai într'un stat liber european, dar chiar dacă ar fi vorba de cine știe ce țară din extremul orient. Inchise între zidurile lor, neadmițând nici un control din partea cuivă, nesocotind cu un dispreț care trecea peste toate marginile ori ce lege, ori ce măsură legală, răspunzând cu cea mai mare necuviință la ori ce încercare de amestec din partea autorității școlare, reducând aproape la nimic, sau escluzând cu totul din învățământul lor tot ce se referă la țara noastră, ba uneori dând învățământului lor un caracter agresiv ori batjocoritor față de dânsa, unele din aceste școli constituiau un adevărat stat în stat, de care nimeni nu îndrăsnia să se atingă. Și asemănarea aceasta este cu atât mai justă, cu cât unele din ele și-au creat un fel de exteritorialitate, de vreme că se consideră ca aparținând unor state străine, încorporate la anumite circumscripțiuni școlare din statele acelea, supuse inspecției și controlului inspectorilor școlari ai acelor circumscripțiuni, și având personal didactic numit, trâmisi și plătit de acolo.

Pentru unele din instituțiile ținute de călugărițele catolice, lucrul se complică prin o stăruitoare acțiune de proselitism religios, care de mai multe ori a dat loc la reclamațiuni, la protestări violente, și care în ori ce caz constituia un act de atingere a demnității țării și de abuz de încredere față de părinți.

Se știe starea de lucruri pe care ancheta făcută acum doi ani a dat-o pe față.

E lesne de înțeles de ce fel este educația pe care o pot avea în școli de acest fel copiii de Români.

Sunt înstrăinați de limba lor, care, dacă nu e cu totul gonită, abia are parte de un număr de ore ridicol, încredințate și acelea de multe ori unui învățător care nu prezintă nici o garanție de capacitate, dacă nu chiar unui strein. Ca culme, se vede uneori limba română lăsată ca obiect facultativ; „căci, se zice, fetele știu să vorbească românește, și nu mai au nevoie să o învețe.“ În schimb, timpul cel mai mare e consacrat limbilor străine. Și lucru trist, sunt părinți Români destul de inconștienți cari acceptă modul acesta de creștere al copiilor lor. Cunosc în cazul acesta chiar un profesor de ai statului, fiu de țăran, dar căruia mărirea i-a luat mințile.

Istoria și geografia țării ori nu se învață de loc, ori se prezintă mai mult spre batjocura țării. E cunoscut cazul unei călugărițe care învață pe elevele ei că Ștefan cel Mare a fost un cap de bandiți. Dar se învață cu amănunte și cu multe laude tot ce privește cutare sau cutare țară depărtată. Am găsit în mâinile copiilor cărți de lectură străine, în cari numele României și al Suveranului ei nu erau citate o singură dată. Dar se înălță până la cer o patrie și un suveran cari nu erau ai noștri. Și când am cerut ca să se adauge măcar câteva pagine în cari să se pomenească și de țară și de regele nostru, a fost o revoltă ca și când aș fi comis un sacrilegiu.

Cât despre religie, ce să mai vorbesc? Se zic că e neglesă, nu e de ajuns; și dacă voi spune că copiii noștri învață că noi suntem eretici, încă nu am spus tot. Rezultatul, când nu se ajunge la conversiune pe față, este de cele mai multe ori un sentiment de adâncă aversiune și dispreț pentru religia țării, izvor de neînțelegeri și de răceală între membrii aceleiași familii.

Cu un cuvânt, asistăm impasibili la înstrăinarea de țară a propriilor noștri copii, chiar aci în țară și sub ochii noștri. Copiii noștri sunt crescuți în necunoștința absolută a țării lor, în sentimente de ură și de dispreț pentru dînsa. Și nu zicem nimic, nu facem nimic; iar când se găsește cineva care să caute a face să înceteze acest scandal, lucrul se consideră ca un simplu fapt divers de gazete!

Și cu toate astea, ce sonor sună în gura noastră cuvîntul de patrie! Dar patria nu este numai pămîntul din care scoatem rente. Patria o face și limba, și istoria, și religia, și tradițiile. A da cu piciorul în toate acestea, este a se lepăda cineva de patria sa.

A se tolera mai departe asemenea situație nu se poate, căci

ar fi a ne face nedemni de patria noastră ; și dacă se găsesc părinți atât de lipsiți de simțul datoriei și al demnității în cât să-și supună copiii la asemenea educație, este datoria statului de a interveni, pentru a pune lucrurile la locul lor. De drepturile părinților nu se poate vorbi aci. Precum un părinte nu are dreptul a-și lăsa copilul fără instrucție, cu mai mare cuvînt el nu are dreptul de a-i da o educație antinațională, care va face dintr'insul un element înstrăinat de țară, dacă nu vrăjmaș ei, sub o formă ori sub alta. Sufletul românesc trebuie să fie inalienabil, mai mult chiar decât pământul românesc.

Ce bine ar fi dacă servilitatea cu care imităm tot ce este străin, ne-ar servi cel puțin pentru a ne inspira și de bunele exemple de pe aiurea ! În Germania, nu se poate deschide o școală privată decât dacă autoritatea școlară admite utilitatea ei. În Franța, un străin nu poate servi nici în învățământul public, nici în cel privat, decât în cazuri cu totul excepționale, și cu garanțiile cele mai severe. Pretutindeni învățământul privat este supus celei mai strașnice supravegheri, și nu se permite cea mai mică abatere contra ordinei de lucruri stabilită și a respectului celui mai absolut pentru legile, limba și instituțiile țării. La noi, ori ce necunoscut, venit din lumea mare, e stăpân să facă ce vrea. Pe aiurea, nu ar fi fost posibil un caz ca acela al Ministrului nostru de Instrucție, care anul trecut a cutezat a da drept model de urmat o instituție străină pedepsită pentru fapte ca cele dela Galați, și care a permis altei instituții străine dela Ploești să admită eleve românce, ruinând astfel alte instituții bune românești. La noi s'a putut și asta.

* * *

Nu știu dacă rîndurile de mai sus vor face și pe alții să se îngrijească de lucrurile pe cari le-am semnalat, și cari mie mi se par așa de grave. De voi fi reușit la aceasta, vom putea spera că vom recuceri tărîmul pe care l'am pierdut prin inerția noastră, prin lipsa de energie, ori prin neînțelegerea urmărilor ce va avea în viitor nepăsarea noastră de astăzi.

